

УДК 316.43

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-2836-9961>DOI: <https://doi.org/10.37627/2311-9489-19-2021-1.33-45>

ПОСТМОДЕРНА ТРАНСФОРМАЦІЯ КУЛЬТУРНИХ ПРАКТИК ПОВСЯКДЕННОГО ЖИТТЯ ЯК НАУКОВА ТА ГУМАНІТАРНА ПРОБЛЕМА

Судакова**Валентина Миколаївна**

доктор філософських наук,
Інститут культурології
Національної академії
мистецтв України, м. Київ
sudakova-icnam@ukr.net

Судакова**Валентина Николаевна**

доктор философских наук,
Институт культурологии
Национальной академии
искусств Украины, г. Киев
sudakova-icnam@ukr.net

Valentyna Sudakova

Doctor of Philosophical Sciences,
Institute for Cultural Research,
National Academy
of Arts of Ukraine, Kyiv
sudakova-icnam@ukr.net

Анотація. Стаття присвячена аналітичному розгляду постмодерних змін культурних практик повсякденного життя в просторі повсякденних комунікацій. Автором дана характеристика сучасних наукових досліджень стану повсякденних культурних практик, які трансформуються під впливом тенденцій глобалізації, віртуалізації та індивідуалізації суспільного життя. Аргументована важливість наукового розуміння феномену повсякденності як універсальної транскультурної основи людського співіснування. У роботі з'ясовуються причини суперечливого характеру гуманітарних наслідків новітніх змін повсякденної активності людей. Зокрема, наголошується на небезпеках та ризиках прискореної зміни світоглядних та ціннісних детермінант соціальних дій; зафіксовані суперечливі наслідки трендів дисфункціонального впливу на традиційні культурні норми повсякденних взаємодій та комунікацій; охарактеризовані зміни просторових та часових параметрів повсякденності в постмодерному суспільстві.

Ключові слова: постмодерне суспільство, культурна практика, повсякденне життя, глобалізація, віртуалізація, індивідуалізація, рутинізація.

Актуальність і постановка проблеми. Глобалізаційний наступ на світовий порядок у ХХІ столітті суттєво перетворює життя людства в усіх напрямках, формуючи своєрідний «технологізований» простір діяльності, взаємин, спілкування, медійних, інформаційних посередників і «знарядь» організації сучасних спільнот, нові проблеми співіснування і, у контексті нашої тематики, помітні зміни повсякденного світу. Але зараз вчені фіксують уже другу хвилю глобалізації, коли наростає швидкість змін і радикальні поляризації суспільних процесів. Достатньо очевидно загострюються породжені нею проблеми, коли поглиблюються і, одночасно, нівелюються відмінності між різними соціокультурними кодами інтеграції суспільних груп, висвітлюючи багато явних і ще неявиливих трендів. Поглиблення таких відмінностей є досить відчутним, але нівелювання, або їх уніфікація є абсолютно виразним процесом змін у основних сферах життя: суспільного загалом і повсякденного зокрема.

Дослідження сутності, значення та новітніх змін у повсякденних практиках є важливим дискусійним напрямом соціологічних та культурологічних досліджень. Сучасні й постсучасні смисли повсякденності поставлені в площину актуальної проблематики такими вченими, як М. Мафесолі, М. де Серто, З. Бауман, Е. Гіденс, А. Грінфілд, Р. Флорида. В Україні видані серйозні наукові праці, які містять перспективні ідеї, багато новітньої інформації, у тому числі емпіричних даних щодо специфіки модернізаційних процесів у культурі. Зокрема, це праці таких дослідників, як С. Більченко, Н. Костенко, В. Пилипенко, А. Ручка, Ю. Савельєв, Л. Скокова, В. Судакова, В. Танчер, Т. Титаренко, Г. Чміль, М. Шульга, Р. Шульга та інших вчених. Водночас, варто констатувати певну гносеологічну суперечливість наукових результатів проведених досліджень. Зараз, коли «друга хвиля» глобалізації загострює процеси постмодерних перетворень у соціокультурному просторі, нового осмислення й визначень потребують зміни культурних практик повсякденного життя. Саме тому *наукова проблема*, яка постала перед сучасними суспільствознавцями полягає в тому, що за межами пізнавальних координат зазначених теорій залишаються питання про оновлені смисли й особливості повсякденного життя сучасної людини, про постмодерні перетворення культурних практик спілкування, побуту, праці, про гуманітарні наслідки визволення повсякденної активності з простору суспільного контролю.

Мета цієї праці полягає в тому, щоб визначити гносеологічне значення концептуальних позицій щодо проблеми повсякденності; здійснити аналітичний розгляд повсякденності як транскультурного феномену, її онтологічні смисли та гуманітарні інтенції, а також виявити специфіку повсякденності в постмодерному суспільстві як виклик цивілізації та протиріччя постмодерної трансформації культурних практик повсякденного життя, їхні деструктивні наслідки та креативний потенціал.

Вклад основного матеріалу дослідження. Глобалізаційний наступ на світовий порядок у XXI столітті суттєво перетворює життя людства у всіх напрямках, формуєчи своєрідний «технологізований» простір діяльності, узаємин, спілкування, медійних, інформаційних посередників і «знарядь» організації сучасних спільнот, нові проблеми співіснування і, у контексті нашої тематики, помітні

зміни повсякденного світу. Але зараз вчені фіксують вже другу хвилю глобалізації, коли нарощується швидкість змін і радикальні поляризації процесів. Більш очевидними є породжені нею проблеми, які загострюються і детермінують багато явних і неявних ще трендів. Розгляду цього «поля» присвячена монографія вітчизняної дослідниці-культуролога С. Більченко; вона вважає, що основною проблемою нового етапу («другої хвилі») глобалізації є дисонанс між двома протилежними тенденціями її розвитку: уніфікацією та диверсифікацією, що зараз мова йде про нівелювання або поглиблення відмінностей між знаково-символічними кодами різних культур (Більченко, 2020, с. 55). Дійсно, поглиблення таких відмінностей є досить відчутним, але нівелювання або уніфікація є абсолютно виразним процесом змін у основних сферах життя: суспільного загалом і повсякденного зокрема. Наприклад, в останнє десятиріччя завдяки новітнім технологіям організації домашньої праці (найбільш рутинного виду діяльності в повсякденному житті) відбулося оснащення домогосподарств на всіх континентах однаковими інструментами, технікою, засобами будівництва і ремонту, підтримки санітарних норм побуту, моделей одягу, взуття, косметики тощо. Змінилися види діяльності, практики спілкування, праці й гри, святкування, дозвілля, розваг, відпочинку, переміщень. Набули масового розповсюдження практики омолодження, репродуктивності, стандарти моди, тілесності, зачісок, офіційного й повсякденного дискурсу, практики організації шлюбних, сімейних, родинних відносин, інші складові життєвого світу людини, тобто глобалізм, інформатизація і технологізація призводять до різкого оновлення простору повсякденного життя. Відчутно зросла роль і поширилось використання глобальної (англійської) мови і, відповідно, знання про різноманітні культурні традиції, можливості знайомств, межі розуміння і самопрезентації, відповідно поступово складаються нові етикетні норми (часто дуже спрощені), практик привітань, компліментів, звернень тощо (Судакова, 2020, с. 23).

Звичайно, ці процеси актуалізують дослідження проблем постіндустріальної модернізації різних «континентів» культурного світу, у тому числі сфери повсякденності, культурних практик співжиття, спілкування, праці, взаємодій, внутрішньогрупових і міжособистісних відносин. До таких, онов-

лених відносин з помітними утрудненнями повільно чи швидко «звикає» населення в усіх країнах, «звикає» й засвоює, повторює, тобто перетворює на культурні практики. Зараз стає очевидним, що зміни у сферах повсякденного буття розгортаються з такою швидкістю, що за ними не встигають не тільки представники зрілих і похилого віку когорти, але й зовсім молоді люди. Перед очима вчених, громадськості, політиків, економістів, керівників виникла й «захоплює» культурний плацдарм реальності постмодерної трансформації повсякденності, яка потребує теоретичних, методологічних і емпіричних досліджень.

Передісторія досліджень явища й поняття повсякденності охоплює відносно короткий проміжок часу. Лише в ХХ столітті поняття «повсякденність» стає об'єктом філософського та наукового теоретизування. Жахливі світові війни ХХ століття, як відомо, суттєво посилили соціальні страхи щодо репресивного впливу масових суспільно-політичних та громадянських рухів. Водночас у масовій свідомості утвердилось і стало поширеним розуміння цінності миру, повсякденного життя, захищеності, стабільності, буденних турбот і праці.

Доцільно зазначити та нагадати, що визнанням важливими здобутком філософського осмислення реалій початку й перших десятиліть ХХ століття стала розробка концепції «життєвого світу», смисловим ядром якого, по суті, є концепт повсякденності.

Вочевидь, життєвий світ — це простір, у якому розгортається реальне життя людини. Визнанням фундатором цієї ідеї є Е. Гусерль. У просторі феноменологічної редукції він стверджує, що життєвий світ — це світ живого діяльного суб'єкта. У цьому світі людина живе в «наївно безпосередній установці», це — культурно-історичний світ, який суб'єкт, будучи ізольованим, переживає у досвіді свого буття. Варто вказати, що важливий внесок у розробку концепту повсякденності зробив А. Шюц, який стверджував, що повсякденність — це процес життєдіяльності людей, який розгортається в соціальній ситуації на підставі самоочевидності існування людей і набутого буденного досвіду. Для нього повсякденність відображається в понятті «інтерсуб'єктивна реальність» в ситуаціях «лице до лиця», коли «Я» конститує «Іншого» в момент сумісності дій, коли параметри такої «сумісності» сприймаються як «звичайні», «такі, що приймаються на віру», і коли досвід «Іншого»

сприймається як значущий у єдиних для них межах комунікації, цінностей «первинного» та «звичайного» світу значень.

У другій половині ХХ століття концепт «життєвого світу» набуває особливого наукового значення. Це поняття є методологічно цінним і досить точним у визначенні складного й суперечливого прошарку між людиною та реальністю суспільного й громадського життя. Поняття «життєвого світу» по суті стає теоретичною основою повноцінної філософсько-соціологічної концептуальної доктрини «комунікативної раціональності» Ю. Габермаса. Її смисловим центром вчений вважає ідею відтворення «життєвого світу», що відбувається завдяки культурно-репродуктивним практикам; саме вони є інструментами культурної репродукції досвіду переживання повсякденності.

Цей стислий огляд ідей найбільш відомих вчених ХХ століття не може не враховуватись у подальших дослідженнях складної природи людського буття, специфічною реальністю якого є повсякденність як фундамент життя. Власне заради організації цього повсякденного фундаменту життя формуються і здійснюються різноманітні практики людської активності, причому у двох напрямках. З одного боку, це — намагання створення і забезпечення умов безпечної, комфортної, красивої (ситної, теплої, веселої, зручної і тому подібне) повсякденності. З іншого — намагання подолати повсякденність, у якій домінують важка, нудна праця, повторюваність, монотонність, нудьга, самопримусування, відсутність подій, подяки.

Вочевидь, що пов'язане з технологізацією побутової праці вивільнення людей від найбільш важких і рутинних обов'язків позитивно сприяє значному зростанню обсягу вільного часу людини, який завжди сприймається як соціальне досягнення. Але в новітніх умовах це «досягнення» породжує нові проблеми і навіть негаразди. Сфера повсякденності — об'єкт найбільш бажаної і найбільш помітної модернізації. ХХІ століття — час небачених швидкісних радикальних трансформацій, тому наукове осмислення таких змін потребує досліджень, нових методологічних прийомів, нової лексики, нових визначень.

В когорті вчених, які зосередили свої зусилля на вивченні складних тенденцій сучасного соціокультурного розвитку, варто відзначити М. Маффе-

солі, А. Грінфільда, М. де Серто, Р. Флориду, В. Танчера. Кожен з них виявляє та аналізує нові інформаційні аспекти проблеми, яку ми розглядаємо.

Тією чи іншою мірою у своїх книгах вони намагаються визначити певні бачення для аналізу окремих сторін новітньої реальності повсякденного життя, щоб дослідити її: більш *«технологізовано»* — А. Грінфільд, виявляючи, що наша здатність компетентно виконувати повсякденні обов'язки тепер залежить від різних непрозорих чинників — від речей, про які нам раніше просто не було потреби задумуватися, це — інформаційні технології та індустрії (Грінфилд, 2018); більш *«антропологічно»* — М. Маффесолі, інтерпретуючи з позиції концепту «органічності» повсякденність як реальність

«племінних масових ритуалів, що посилюють органічний аспект соціальної агрегації і даний процес може бути результатом солідарності, повсякденного життя, релігійних практик тощо» (Маффесолі, 2018).

М. де Серто, виявляючи реальні протиріччя в розумінні й баченні феномену повсякденного життя розглядає його *«багатовекторно»* в контексті «процедур повсякденної винахідливості», «повсякденності й народної культури», «практик використання простору», «культури маргінальної більшості» з блискучим аналізом (Де Серто, 2013).

«Гуманітарно проблематичною» можна назвати позицію В. Танчера — відомого українського вченого — у його визначеннях «Людини в ситуації постмодерну»; з відчутним занепокоєнням він підкреслює негативні наслідки радикальної індивідуалізації (Танчер, 2019, с. 109).

Насамкінець, Р. Флорида — один з найвідоміших знавців «постмодерного знання» та ще й виразник *«оптимістичної»* позиції — пропонує цікаву й переконливу систематизовану інформацію щодо новітніх «постмодерних» надбань цивілізації, що відбулися за дуже короткий час порівняно з іншими епохами та які швидко, різько, якісно, навіть радикально й позитивно вплинули на повсякдення (Флорида, 2018).

Означені нами ідеї цілком переконливо фіксують суперечливий характер соціального впливу основних транскультурних детермінант комунікативних практик на процеси відтворення повсякденного життя в глобалізованих полікультурних

суспільствах. Загалом, повсякденне життя — це досить дивний світ: без нього не можна жити, принаймні цивілізованій людині, і, одночасно, усе життя люди намагаються від нього втекти: хто в гори, хто в окопи, хто бігає за суцільним святом. Відома в Україні вчена-психолог Т. Титаренко в епіграфі до розділу «Буденність — небуденність в особистому світі», передуючи теоретичному аналізу, міркує:

«Нудьга й тягучість повсякденності, її пасивність, передбачуваність, розміреність, без яких так незатишно, так небезпечно було б нам у цьому метушливому світі... Знайомі, звичні ритми спільноти, ритми комунального життя, що стимулюють індивідуальне мистецтво жити. Кризи, які час від часу обов'язково переривають ідилію буденного спокою, спалахуючи, руйнують звичний стиль життя, вимагають від нас максимальної усвідомленості, пильності, зібраності та відповідальності. Святковий настрій, карнавальний стан як дозвіл бажаного й забороненого, готовність до сміливих, радісних, несподіваних імпрровізацій у власній світобудові — усе це лише підкреслює особливий смак і аромат нудьги й тягучості повсякденності» (Титаренко, 2003, с. 210).

Це важливі й правильні фіксації протиріч повсякденного життя як аргументу специфікованого сприйняття часу, простору, переживання, але погляд аналітика на суперечливі процеси й наслідки «наступу» на сьогодення викликів постмодерну, а у деяких суспільствах навіть розвинутого постмодерну, потребує в класичній академічній традиції пізнання, по-перше, здійснити опис сутності й базових функцій повсякдення; по-друге, надати характеристику буттєвого стану й структури повсякденності в просторомому вимірі; по-третє, розглянути буттєвий стан і структуру в часовому вимірі; по-четверте, визначити зміни, які зараз стали відчутно значущими, але для багатьох людей і спільнот є шкідливими.

Сутнісні смисли повсякденності. Сутність повсякдення в широкому розумінні полягає в тому, що це «частина» життєвого світу — це світ досвіду живого діяльного суб'єкта, у якому людина живе в «наївно безпосередній настанові». Повсякденність — поняття, що відображує досвід переживання «простого» життя, сферу буденних, тра-

диційних та інноваційних культурних практик; культурні практики повсякденного життя — це інтегральна система взаємодій у режимі відтворення існуючих і затверджених традицією або сучасним досвідом групових (сімейних, родових, общинних, етнічних) цінностей і норм організації на загальному просторі життя окремих індивідів, а також спільнот на різних підставах (дружніх, сімейних, шлюбних, родинних тощо). Найважливіша частина життєвого світу — повсякденність — підтримується, відтворюється завдяки атрибутам співіснування, виконуючи декілька фундаментальних функцій: підтримка сімейних, родинних, дружніх стосунків, функція надання загальної безпеки, попередження і стримування внутрішніх конфліктів, функція захисту, підтримки й консервації порядків забезпечення життя і виживання, функція організації певних норм комфорту тощо.

Просторовий вимір повсякденного життя. Просторовий вимір буття є атрибутивним фактором життя і виживання людей як виду. *Просторова* визначеність пов'язана з реальною, не метафоричною, «площиною» — це «Дім», *часова* — з годинниками, які «керують» розкладами, темпами життєвого часу, часу перебування у сфері повсякденних турбот.

Дім є матеріальним об'єктом, фізичним простором розгортання людської життєдіяльності. Але не тільки й не стільки. Дім — це втілення ідеальної (духовної) близькості, тепла (у прямому й переносному значенні), спокою, захисту й безпеки. У культурі українського символічного світу поняття «дім» виступає втіленням базових функцій, коли розуміється в широкому сенсі: домівкою може бути й палатка й навіть палац може не бути домівкою. Універсальна культурна значущість дому є очевидною. Як об'єкт емпіричного визначення повсякденності, згідно з її базовим смислом, виконує важливішу функцію (це — функція захисту — основна парадигма культурної моделі виживання), і матеріальним реалізатором та вмістилищем ідеї захисту виступає Дім, домівка, оселя, хата.

Основні сенси й смислові виміри, пов'язані зі своєю домівкою добре відомі: загальні протиставлення «своє/чуже», захищеність у своїй оселі, закритість від чужих, можливість вільних дій у своїй хаті, острах її втратити, маркування розподілу сфер жіночого й чоловічого впливу, родинні зв'язки, родинна пам'ять (історія), любов до дітей, повага до

батьків, гостинність, естетизація простору дому тощо. В українській культурі хата — об'єкт любові, турботи, ретельного догляду, прикрашення. Для будь-якої людини, групи, родини важливішим є певне предметне, речове оточення, яке відмежовує «власне», «своє» від «іншого», «чужого», тому дім є концентрованим виразом такого «оточення».

Універсальну економічну, соціальну, антропологічну, культурну значущість дому підкреслює українська дослідниця Л. Скокова:

«Дім є місцем проживання родини чи індивіда, а отже, зітканий з мережі міжлюдських відносин — із рідними, близькими людьми, а також приятелями, колегами, сусідами. Осмислення цих зв'язків, встановлення (або ні) відносин близькості й довіри теж відбувається в межах дому. Дім є приватним простором і, одночасно, показником соціального статусу, презентацією культурних смаків і преференцій... Дім є локусом емоційних, соціальних і культурних смислів» (Скокова, 2018, с. 251).

Метафорично можна казати, що повсякденність «живе» в домі. Це та частина життєвого простору, яка закріплена в комунікативних, діяльнісних, поведінкових і «робочих» практиках, у практиках побуту. *Побут* — опредмечений сегмент домашньої повсякденності, але саме такий її сегмент, який яскраво демонструє його транскультурний смисл. Це — набір різноманітних форм діяльності, праці щодо організації і підтримки порядку, чистоти навколо людини, родини, групи, які живуть у «Домі»; це — набір речей, дій і взаємодій, якими забезпечується це життя. Це — люди (як правило — члени родини), які добровільно або примусово забезпечують побут, виконують різні, у тому числі важкі, рутинні, однорідні дії, забезпечуючи життя і відпочинок родинної групи. У побуті виробляються, використовуються і вдосконалюються знаряддя праці, одягу, прикрас тощо — усе те, що в ролі артефактів «розповідає» через століття про культурні досягнення історичних епох з далекого минулого.

Побут включений у основи існування людського буття, супроводжує і стимулює зусилля, якими забезпечується. Це — складні системи ментальних і предметних компонентів, які постійно відтворюються, знання і техніки підтримки певних культурних стандартів, культурних практик побу-

ту. Практики прибирання оселі, збереження дітей, вигодовування, лікування, формування первинних дитячих навичок — це складові основної функції побутової культури. Заготівля і готування їжі, виготовлення і ремонт одягу, взуття, прибирання приміщень, санітарія та особиста гігієна й тому подібні — постійні, важкі, рутинні, монотонні, автоматизовані, але життєво необхідні практики — важка доля людини, яка живе тільки таким повсякденним життям.

Отже, саме побут як сфера реалізації потреб життя, виживання, спілкування є прагматичним засобом збереження стану фізичного й емоційного благополуччя (на будь-якому рівні розвитку культури), є конститутивним атрибутом, фактором реалізації базових потреб людини, який окреслюється простором дому. І століттями, і тисячоліттями сфера побуту, його функцій майже не змінювалась. Об'єктом «побутової праці» завжди була їжа, «порядок» в оселі, діти, домогосподарство, «суб'єктом» — найчастіше жінки. Можна констатувати: дім як культурне явище, як простір побуту, зберігаючи базову функцію, дійсно виступає втіленням і маркером повсякденного життя.

Однак прискорений розвиток повсякденних умов життя під тиском глобалізації досить очевидно трансформує цей «осередок захисту й щастя». Постмодерна реальність «перетворює дім на варіант космічної капсули» (за Більченко, 2020, с. 82), яка вміщує сегреговані умови перебування, одночасно втрачаючи просторові переваги «чистої» повсякденності, гублячи смисл «власного» простору. По-перше, це — орендні, готельні, офісні оселі й кімнати в гуртожитках, до яких не можна звикнути й не треба звикати, які не можуть стати рідним місцем, бо вони не мають побутової основи; позбавляючи людину повсякденних турбот, ці «місця» не створюють зв'язків близькості з цим місцем, спрощують стосунки з іншими членами сумісного проживання, загалом — найбільш придатні для одинаків. По-друге, на іншому полюсі — великі домівки (палаці) — зразок крайнощів анфіладних коридорів, нагромаджень «шкатулок» з картинками, серед яких реальним домом є одна кімната. Не дуже привабливий осередок для традиційного сприйняття дому, тим більше рідного дому з його аурую, речами й навіть привидами, місце, в якому можна зустріти старість. Але різні люди — різні бажання.

Безумовно, «космічна капсула» має свої позитивні якості. Це — притулок для дуже зайнятої (молодої), «постмодерної» людини, яка живе й працює одночасно, і на одному місці харчується замовленою їжею, користується одноразовим посудом, одноразовим одягом, які навіть замовити можна не виходячи з такої «капсули», тобто постмодерна людина існує в постмодерній «халабуді» поряд з екраном, який показує все, що забажаєш. Але це — не речі, це — зображення, симулякри. До таких міркувань можна додати твердження зі статті вітчизняних культурологів Г. Чміль і Н. Корабльової. Вони пишуть:

«Усе це на тлі сучасного світу, полоненого симулякрами, тому агресивність, розваги, орієнтація на рекламні зразки, які здатні створювати ілюзію щастя за його реальної відсутності беруть у полон людину, а розвинене технологізоване суспільство означає їй один вимір — споживання, стимулювання суто фізіологічних реакцій за пріоритету знаків та імітації» (Чміль, & Корабльова, 2020, с. 39).

Вчені наголошують на шкідливому впливі постмодерного мистецтва на наявний соціокультурний порядок. Можливо в цих висловлюваннях певним чином перебільшується «руйнівна міць» мистецтва, але в останні роки ознаки руйнації «цього» світу (сфери комунікацій, буденного дозвілля, побутової праці тощо) спостерігаються практично в усіх сферах суспільного життя і, вочевидь, зазначені руйнівні негативні прояви формуються не лише мистецтвом.

Таким чином, маємо дві індивідуалізовані позиції: *схвальна підтримка* вивільнення від традиційної, «репресивної» повсякденності та *емоційна (почуттєва) критика* «постмодернізації» повсякденної сфери життя — і бачимо, що вони не вирішують проблеми будування привабливого стилю життя. Тому вважаю доцільним навести ще одну цитату:

«Ризикнемо заявити, що правильної відповіді «що робити», ми не знаємо, та й чи можлива вона, але є певна «норма осягнення реальності», значить є і певна «відповідність» (від слова «відповідь») сучасних інтелектуалів на пошуки «нової суб'єктивності», що сприятиме

дискурсивному оформленню позиції суб'єкта в пошуках власного місця в соціумі й культурі» (Чміль, & Корабльова, 2020, с. 39).

Можна констатувати: дім як культурне явище, як простір побуту, зберігаючи базову функцію, дійсно виступає втіленням і маркером повсякденного життя. Повсякденність живе за стінами дому, саме в домі царює побут.

Часовий вимір повсякденного життя. Часова (темпоральна) визначеність простору повсякденності є важливішим фокусом у розумінні фундаментальності повсякденного життя, тобто фактор часового домінування в процесах початку, здійснення і завершення повсякденних дій, проживання і переживання їхньої поступовості, темпів, швидкості втілює і відображує атрибутивність життя. Сама назва цієї частини проживання для людини говорить за себе: «по — всяк - день» означає «кожен день» або «день за днем», тобто — це «низка», «плетениця» станів, які послідовно повторюються; життя за певним (часто жорстким) розкладом — ось що таке «час» повсякденного життя.

Відомий сучасний дослідник Дж. Урі в книзі, присвяченій видам суспільної мобільності, відмічаючи часовий вектор розвитку суспільства, пише, що хоча влада годинникового часу загальнознайна, історія її виникнення дуже складна.

«До XVI ст. повсякденне життя в Англії було проблемно-орієнтоване: тиждень не був важливою одиницею часу... Ситуація почала змінюватися між XVI та XVII століттями, коли почалося розповсюдження домашніх годинників і значна кількість представників середнього й вищого класів почали навчатися в школі, де всі дії здійснювалися за розкладом» (Урі, 2012, с. 161).

Урі підкреслює, що це вплинуло на введення тижневого циклу в організацію праці, змінило техніку підрахунків трудових днів і ставок оплати праці, а також уведення в побутову мову терміну «пунктуальність». Саме поява «годинникового часу» вплинула на формування «часової дисципліни», використання годинників, гудків і дзвоників, які стають фіксаторами часу, відбулася розбивка часу дня, тижня на робочі й вихідні дні, складання графіків (послідовність подій, записаних і потре-

буючих відповідальності), тобто годинниковий час почав регулювати складання точного розкладу трудових дій, форм відпочинку. «Годинники» почали поділяти послідовність життєвого часу на робочий та вільний, визначати довжину повсякденної частини в структурі загального часу життя. *Можна тільки уявити, як змінилася повсякденність, яку почали сприймати в часовому вимірі.* У наші часи ці зміни відчутно прискорюються, набуваючи небаченої швидкості в останні десятиліття.

Повсякденне життя в часовому вимірі має вигляд буденності. *Буденність, буденщина* включена в повсякденність як атрибутивна характеристика, бо саме вона виключає із неї подію. Будь-яка низка дій, рухів, переміщень набуває статусу події, коли вона містить у собі дещо цікаве, нове, неповторне, інтригуюче. Саме події розривають тканину буденності, творять реальність, яка порушує сталий, сумний порядок. Буденності протистоять свята, інші радісні, урочисті, навіть трагічні події; будні — безрадісне, однорідне життя, буденщина — соціальний стан, у якому відсутні події. Повсякденність, у своєму основоположному значенні, — це буденщина, це рутинна сукупність дій, які в силу своєї однаковості, повторів, рухів по колу осмислюються як необхідність, а іноді навіть як кара. Буденщина — це перебування в безподійності, вона асоціюється з тьмавим побутом, з відчуттям безглузких зусиль людини-автомата.

Побут у домі — це просторова характеристика повсякденності, буденщина — часова, темпоральна. Стандартизоване побутом життя, жива рутинна, яка руйнує світосприйняття суб'єкта, руйнує особистість, коли людина існує як особистість «від свята до свята». Соціальні системи, у яких важка рутинна праця була «обов'язком» (це досвід радянського життя) програмувала різні засоби маскування, проводила політику прикрашення туги й руйнівних для психіки працівників наслідків буденщини у віршах та піснях на кшталт «трудоые будни — празники для нас». Звісно, будні і свята — два полюси в континуумі «повсякденність — яскрава, осмислена праця, пригоди, творчість». Навіть напруження, перемоги, поразки здатні «прикрасити» бідне враженнями, спрощене, однорідне, рутинне життя.

Але з рутинною не все так просто. Це — дуже суперечлива властивість буденного життя. З одного боку, у цій сфері побут і будні, буденщина прева-

люють над «яскравим блиском» свят. Буденне життя — це життя від свята до свята, часовий простір між яскравими, радісними або трагічними подіями. У буднях — рутина, однорідність, нудьга, бажання її подолати «втечею» з дому або перебудовою дому з усуненням побуту. Реальний життєвий досвід показує, що навіть комфортна повсякденність набридає, вона монотонна, рутинна, вона, за висловом Г. Зімеля, протиставляється пригоді, як періоду вищого напруження сил і гостроти переживань.

Об'єктивно базовим недоліком повсякденності виступає регламентованість, чіткі, непорушні дисциплінарні вимоги тощо. З великою очевидністю така повсякденність представлена в армійських режимах організації життя, у якому домінує устав, строга регламентація, норми підкоряння та покарання. Поступово в такому середовищі з'являються, а з часом закріплюються різні засоби її подолання. Безглузді, часто жорстокі практики «посвячень», ініціацій, «проводів» у формалізованих (збройних — «батьківщина») навчальних колективах є позасвідомим засобом подолання рутини, навіть невід'ємною частиною перебування в таких колективах. Яскравим прикладом рутинної повсякденності була реальність життя великої кількості людей у радянському союзі. У той час для всіх була обов'язковою праця на промислових підприємствах, населення жило й працювало за фабричним гудком роками, з рідкими відпустками й «радісною працею» на дачі. Рутинізація життєвого простору, однаковість «завдань», чіткий розклад часу праці, часу відпочинку, часу святкування, тьмаве життя в умовах товарного дефіциту впливали на самопочуття людей, які втрачали впевненість у майбутнє. За 10–20 років такого життя людині не було чого пам'ятати, наставав час сумувати за непрожитим життям. М. Хайдеггер уважав повсякденність «неаутентичною» формою існування. Для радянських людей це було нормою життя.

Рутинна, рутинне життя не просто теоретична проблема. Рутинна буденного життя часто, особливо молоддю, сприймається як безглузде, нецікаве, сумне життя. Відомо, що однією з психологічних потреб молоді є потреба презентувати себе як людину «з досвідом», яка «знає життя», є демонстративна потреба в досвіді переживання трагедії (реальної або видуманої), коли участь у війні, бійці, подіях з виразною (переможною) яскравістю додає хлопцю привабливості та самоповаги. Така потре-

ба має різні прояви, у тому числі хуліганство, інші правопорушення, навіть участь у злочинах, цінність «окопного» братерства, ризиковані пригоди, демонстративна розкріпаченість, хоробрість тощо. Здається, що «втеча» від рутини, прокламація екстремального життя, поведінки, як єдино істинного, героїчного, яскравого життя, дійсно прикрашає реальність, висвітлює красу подвигу, жертви, хоробрості, мужності. І, одночасно, така поведінка свідчить про незгоду, протестне сприйняття особою насилля життєвої рутини, жорсткість якої почасти перебільшується, а застосування практик її «руйнування» має часто трагічні наслідки.

Рутинна в буденному й небуденному вигляді є суперечливою властивістю повсякденного життя. Відомий сучасний соціолог Е. Гіденс звертає увагу на позитивні функції рутинізації. Він доводить, що рутинна є специфікованою формою забезпечення стабільності в житті спільнот, забезпечує цілісність особистості соціального діяча в процесі його повсякденної діяльності, а також є важливою складовою інститутів суспільства, які є такими лише за умови свого безперервного відтворення.

«Дослідження рутинізації, — пише вчений, — дає нам головний ключ до роз'яснення типових форм взаємовідносин, які існують між базовою системою безпеки, з однієї сторони, та рефлексивно створюваними процесами, які властиві епізодичному характеру соціальних взаємодій, з іншої. Ми можемо досліджувати психологічну сутність рутини, коли звернемося до наслідків ситуацій, у яких усталені моделі буденного повсякденного життя були підірвані або просто знищені — проаналізувавши так звані «критичні ситуації» (Гіденс, 2003, с. 112).

Гіденс наводить приклад, описаний Б. Беттельхеймом щодо досвіду існування полонених у концтаборах, де не лише страх, голод і побиття були засобами травмування в'язнів, але й дуже болісним було руйнування буденних звичних форм повсякденного життя. Руйнація рутинного життя в таких умовах (без надії на «рутинну повсякденність», на «майбутнє», на «звільнення від безглуздої роботи») була найбільш болючою. «Зуміли вижити лише ті, хто хоча б почасти контролював власне повсякденне життя», — пише Беттельхейм.

Підрив саме основ повсякденного життя, як зазначає Гіденс, став причиною розмивання верхнього прошарку соціалізованих реакцій, посиленням тривожності, що впливала на регресивні зразки поведінки, які руйнували фундамент базисної системи безпеки, що спирається на почуття домінуючої довіри до інших. Ті, хто був погано підготований до зустрічі з такими проблемами, пішов «на дно», ті, хто зберіг почуття гідності — вижив, хоча їхня ресоціалізація відбувалася роками (Гідденс, 2003, с. 112–114).

Ці твердження авторитетного британського соціолога соціальних процесів необхідно враховувати, коли ми починаємо сприймати деякі суспільні явища в одномірному ракурсі. Тому варто розуміти, що рутинність повсякденності є одночасно й руйнуванням, і відтворенням стабільності життя, і це уявлення наводить на необхідність пошуку засобів подолання руйнівних властивостей рутинності в повсякденному житті.

Можливо, вивчення реальних (традиційних і сучасних) повсякденних практик за допомогою інноваційних методологічних «рецептів» дозволить виявити та дослідити нові тренди трансформацій, передбачити наслідки, але, безумовно, можна стверджувати, що постмодернізаційні зміни системи культурних практик у повсякденному світі є найважливішим фактором та засобом подолання монотонної, безраднісної і рутинної буденності та створення умов, за котрими повсякденність «масового споживача», представника «маргінальної більшості», звичайної людини буде змінюватися в напрямку різноманітності, насиченості й осмислення. Проте, постмодерні трансформації несуть і певні ризики суттєвих, навіть небезпечних перетворень.

Постмодерні трансформації культурних практик повсякденності. В останні роки ми стаємо свідками суперечливих проявів і наслідків таких трансформацій. Традиційність, обрядовість, нормативізм, родинна пам'ять, практики спілкування, відкритості, гостинності та ін. змінюють своє місце в шкалі ціннісних переваг, поступово втрачають людську значущість. У всьому світовому культурному просторі руйнуються порядки селективних залежностей, інформаційна індустрія, медійні системи, як завойовники масової свідомості, здатні деформувати й підкорювати значні прошарки населення всієї планети, більшості, яка по-

ступово, але дуже помітно маргіналізується. І, хоча повсякденні практики мають значний потенціал самозбереження, зараз саме в них, як у «клітинках» цивілізації, відбуваються своєрідні мутації, руйнуються звичайні форми спілкування, звичайні, знецінюються зразки й цінності усталених соціальних порядків, нарощуються ризики, наприклад, «інтернетної» соціалізації дітей і молоді, особливої привабливості набувають задирливі, шокуючі стилі спілкування.

Постмодерність, як реальність епохи глобалізації, віртуалізації та індивідуалізації суспільного життя, живе в «носіях», суб'єктах. Це — переважно молоді люди. Вони заповнили бари, ресторани, вулиці, курорти в західноєвропейських і американських культурних анклавах, але «потяги» з цими людьми вже прийшли на колії української реальності, і вони ввійшли в наше (уже не архаїчне, але ще достатньо традиційне) життя. Їхня найбільш активна частина — це хлопці й дівчати; вони демонстративно нехтують звичайними правилами поведінки, голосно обговорюють свої сексуальні бажання, відпочинки в нічних клубах, участь у «ризикованих» флеш-мобах, демонструють незалежність від звичаєвих вимог до охайності: рвані джинси, потерті майки, оголені животи й стегна, вони розмовляють особливою (сленговою) мовою у повсякденному житті, дуже прагматичні й часто пишуться цинізмом.

Вочевидь, що зазначене — це наратив не кращої реальності, але зараз вона здається певним культурним відхиленням, яке, можливо, є викликом суто молодіжної поведінки. Але постмодерна реальність не порушує і формує інші «стандарты» поведінки, життя, спілкування, жадоби до знань, успіху; наполегливість, відданість професії, якісна освіта й культура поведінки, стриманість у бажаннях і вірність сімейним цінностям не заважають членам сучасних «світів» бути модними, сучасними зразками в осередку молодіжної когорти.

Зрозуміло, що людині краще жити в соціокультурних умовах, де збережені й підтримуються традиції, обряди та ритуали. Але, час традиційності добігає кінця. XXI століття — це «вісь часів», «осьовий час» (за К. Ясперсом) — метафоричний вираз, що визначає перебіг епох, час «наступу» на історичну «тишу» доінформаційної ери, час радикальних змін людського життя, що особливо поміт-

но в просторі повсякденного життя, коли можливе становлення такої реальності, яка зараз не може бути усвідомленою без зречення від усього, що століттями вважалося цінним, прогресивним, життєстверджуючим, заразом від «застарілих» уявлень про добро й зло.

Базові креативні імперативи суспільних змін в постмодерному світі.

Звісно, що годинник історії ніколи не припиняє свою ходу. Разом з наступом своєрідного етапу нових реальностей, які дивують і лякають багатьох представників наукової спільноти та здаються очевидно невинуватими й руйнівними для звичайних споживачів інформації, відбуваються дійсно шокуючі процеси, які породжують вибухи інновацій у сферах організації та підтримки креативних моделей мислення і винаходів. Креативний потенціал суспільних угруповань завжди був таємницею, його втіленням уважався розум і почуття індивідуала-творця, а твердження, що талант, геніальність — властивість однієї людини, — аксіома психологічного й антропологічного знання. Але саме новий етап розвитку глобальної цивілізації спростовує це традиційне уявлення.

За перші десятиліття XXI століття склалася нова парадигма сприйняття можливостей світової культури, яка в тенденціях розвитку виявила факт різкого нарощування творчого потенціалу, який спирається на три важливих етапи: руйнація традиційності, означення креативного ресурсу людини і формування «Креативного класу». Рух у такому напрямку містить можливості колосального прориву з «Індустріальної епохи» в «Креативну епоху». Саме ці ідеї обґрунтовує і пропагує Р. Флорида — відомий дослідник постмодерного світу і його колосальних можливостей ефективного використання економічного, соціального, політичного, культурного, людського капіталів. Він підкреслює:

«Ми не можемо зупинити хід історії і порушити логіку капіталізму, але ми можемо й мусимо перейти від безглузлого зростання (Індустріальної епохи) до розумного зростання (Креативної епохи), яке базувалося б на використанні всіх можливостей людини, робило б нас щасливішими, створювало б більше вражень, а також наповнювало наше життя смыслом» (Флорида, 2018, с. 362).

У своєму дослідженні процесу появи в постмодерному культурному полі Креативного класу Флорида обґрунтовує альтруїстичну позицію позитивності постмодерних трансформацій, умовою прогресивного розвитку яких він вважає нарощування креативного ресурсу в добу виразної зрілості суспільств епохи постмодерну й майже безмежних темпів їхнього можливого вдосконалення. Ознаки такої «зрілості» він бачить у бурхливих подіях 2011–2012 років (Арабська весна, «Захопи Волл-стріт»), у тому, що авангардом таких подій

«були студенти із середнього класу та молоді професіонали — високоосвічені люди, які добре розуміються на цифрових технологіях і є представниками Креативного класу, хоча серед учасників цих акцій протесту були також анархісти, люди без певних занять і розчаровані представники робітничого класу» (Флорида, 2018, с. 362).

Він також наводить інші приклади соціально-революційної активності, щоб довести, що «в Креативному класі» нарешті почало розвиватися те, що Маркс називав «класовою свідомістю», а це, на думку вченого, свідчить про його цілковиту зрілість.

Особливо важливими є ідеї щодо визначення критеріїв ідентифікації Креативного класу. Флорида виділяє, по-перше, саме реальність Креативного класу, у якому базовим виступає «суперкреативне ядро»: це професії (на першому місці в галузі програмування і математики, потім іде галузь архітектури та інженерної справи, природничі та соціальні науки, потім галузі освіти й мистецтва); по-друге, *креативні професіонали* (на першому місці професіонали сфери бізнесу та фінансових операцій, юриспруденції, охорони здоров'я тощо). *Індекс креативності*, як доводить Флорида, є найважливішим інтегральним показником функціональної ефективності креативного класу. Саме тому вчений приділяє значну увагу роз'ясненню змісту цього індексу. Він стверджує, що Індекс креативності — це зведена інформація на основі трьох показників, як він пише: «три «Т» соціокультурного розвитку: *технології, талант і толерантність*. Ці три «Т» виступають комплексним системним показником єдності наукового та гуманітарного вимірів культури майбутнього.

Запропоновані Флоридою ідеї здаються перспективними для подальших досліджень. Він уважає, що постмодерні перетворення «епохи індустрії» мають позитивні перспективи.

«Кажуть, що ми живемо в цікаві часи, на світанку масштабної і фундаментальної трансформації не лише способу нашого життя, а й способів виробництва й споживання, що лежать у його основі. Це часи й величезних можливостей, і значних ризиків» (Флорида, 2018, с. 363).

Висновки. У загальному визначенні «повсякденність» — це поняття, зміст якого відображує певну систему різноманітних процесів переживання конкретними індивідами свого рутинного буденного життя на основі усвідомлення ними самоочевидної пізнавальної та практичної значущості раціонально впорядкованого накопиченого та засвоєного людьми соціального та культурного досвіду. Як онтологічний феномен повсякденність є безпосереднім, «живим» виразом персоніфікованого життєвого світу людей. Вочевидь, що таке розуміння сприяє осмисленню повсякденності як універсальної транскультурної основи людського співіснування.

Визначення сутності, атрибутивних ознак і функцій повсякденності стимулює дослідження причин, умов і трендів її трансформацій. Інформатизація, глобалізм, усеосяжність культурних зразків, доступність цифрових технологій призводять

до радикального оновлення повсякденного життя в просторових (домашніх, побутових) та часових (буденних, рутинних) вимірах, які певним чином порушують сталі культурні практики підтримки цінностей співжиття.

XXI століття — час «наступу» на історичну «тишу» доінформаційної ери, час радикальних змін суспільних порядків, що особливо помітно в просторі повсякденного життя, коли можливе становлення такої реальності, яка загрожує багатьом цивілізаційним цінностям і «застарілим» уявленням про добро й зло. Розробка ефективних технологій культурного діалогу та соціальних узгоджень є важливим завданням для громадськості й влади, для науковців, які вивчають феномени «наївності», простоти», «рутинності» та «загроз» постмодерної повсякденності, загалом виявляють певні стимули для конструктивного осмислення питань гуманізації суспільного життя.

Важливий теоретичний внесок у розвиток знання про постмодерні впливи на повсякденні й соціокультурні сфери сучасного життя робить відомий американський вчений Р. Флорида, який переконливо доводить можливість конструктивних змін у глобалізованому світові, у різних сферах соціального, економічного й культурного розвитку на підставі та завдяки колосальним можливостям і ресурсам Креативного класу. Три «Т» у запропонованому ним Індексі креативності (технології, талант, толерантність) виступають комплексним системним показником єдності наукового та гуманітарного вимірів культури майбутнього.

Література:

- Більченко, Є. (2020). *Суб'єкт. Символічне. Розрив*. Київ: Ін-т культурології НАМ України.
- Гидденс, Э. (2003). *Устроение общества: очерк теории структуризации*. Тюрина, И. (перевод). Москва: Академический Проект.
- Гринфилд, А. (2018). *Радикальные технологии. Устройство повседневной жизни*. Перевод И. Кушнарева. Москва: Изд. дом «Дело» РАНХ и ГС.
- Маффесолі, М. (2018). *Час племен. Занепад індивідуалізму в постмодерному суспільстві*. Е. А. Афоніна (ред.). Переклад Плющ В. А. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія».
- Серто, М. де. (2013). *Изобретение повседневности. I. Искусство делать*. К. Ермошина (ред.). Перевод Д. Калугина, & Н. Мовниной. СПб: Изд-во Европейского университета в Санкт-Петербурге.
- Скокова, Л. В. (2018). *Культурні практики в сучасному суспільстві: теоретичні підходи та емпіричні виміри*. Київ: Інститут соціології НАН України.

- Судакова, В. М. (2020). Конвенціональні ресурси та постмодерні трансформації культурних практик спілкування та етикету. *Культурологічна думка*, 18 (2), 23–36. DOI: <https://doi.org/10.37627/2311-9489-18-2020-2.23-36>
- Танчер, В. (2019). Колізія культурних ідентичностей у полікультурному суспільстві. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*, 4, 106–117.
- Титаренко, Т. М. (2003). *Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності*. Київ: Либідь.
- Флорида, Р. (2018). *Ното креативус. Як новий клас завойовує світ*. Переклад М. Яковлев. Київ: Новий формат.
- Чміль, Г. П., & Корабльова, Н. С. (2020). Тіло як реальність у знаковій системі екранної культури та сексуальність як її ідеологія. *Культурологічна думка*, 17(1), 19–44. DOI: <https://doi.org/10.37627/2311-9489-17-2020-1.19-44>

References:

- Bilchenko, Ye. (2020). *Subiekt. Symbolichne. Rozryv*. [Subject. Symbolic. Gap]. Kyiv: Instytut kulturologiyi NAM Ukrainy. (In Ukrainian)
- Certeau, M. de. (2013). *Izobretenie povsednevnosti-1: Iskustvo delat* [L'Invention du Quotidien. Vol. 1. Arts de Faire]. K. Ermoshina (ed.). Transl. by D. Kalugin & N. Movnina. SPb: Izd-vo Evropejskogo universiteta v Sankt-Peterburge. (In Russian)
- Chmil, H. P., & Korablova, N. S. (2020). Tilo yak realnist u znakovii systemi ekrannoï kultury ta seksualnist yak yii ideolohiia [The body as a reality in the sign system of screen culture and sexuality as its ideology]. *Kulturolohichna dumka=The Culturology Ideas*, 17 (1), 19–44. DOI: <https://doi.org/10.37627/2311-9489-17-2020-1.19-44> (In Ukrainian)
- Florida, R. (2018). *Homo creativus. Yak novyi klas zavoiovuie svit* [The Rise of the Creative Class. And How It's Transforming Work, Leisure and Everyday Life]. Transl. from English by M. Yakovlev. Kyiv: Novyi format. (In Ukrainian)
- Giddens, A. (2003). *Ustroenie obshhestva: ocherk teorii strukturacii* [The Constitution of Society. Outline of the Theory of Structuration]. Transl. by Tjurina, I. Moscow: Akademicheskij Proekt. (In Russian)
- Greenfield, A. (2018). *Radikalnye tehnologii. Ustrojstvo povsednevnoj zhizni* [Radical Technologies. The design of Everyday Life]. Transl. from English by I. Kushnareva. Moscow: Izd. dom «Delo» RANKhiGS. (In Russian)
- Maffesoli, M. (2018). *Chas plemen. Zaneпад individualizmu v postmodernomu suspilstvi* [Le Temps des tribus]. E. A. Afonin (ed.). Transl. from French by V. A. Pliushch. Kyiv: Vyd. dim «Kyievo-Mohylianska akademii». (In Ukrainian)
- Skokova, L. V. (2018). *Kulturni praktyky v suchasnomu suspilstvi: teoretychni pidkhody ta empirychni vymiry* [Cultural practices in modern society: theoretical approaches and empirical dimensions]. Kyiv: Instytut sotsiologhii NAN Ukrainy (In Ukrainian)
- Sudakova, V. M. (2020). Konventsionalni resursy ta postmoderni transformatsii kulturnykh praktyk spilkuvannia ta etyketu [Conventional resources and postmodern transformations of the cultural practices of communication and etiquette]. *Kulturolohichna dumka=The Culturology Ideas*, 18 (2), 23–36. DOI: <https://doi.org/10.37627/2311-9489-18-2020-2.23-36> (In Ukrainian)
- Tancher, V. (2019). Koliziiia kulturnykh identychnosti u polikulturnomu suspilstvi [Collision of Cultural Identity in Multi-cultural Society]. *Sociologiya: teoriya, metody, marketyng*, 4, 106–117. (In Ukrainian)
- Tytarenko, T. M. (2003). *Zhyttievyi svit osobystosti: u mezhakh i za mezhamy budennosti* [Life world of personality: within and beyond everyday life]. Kyiv: Lybid. (In Ukrainian)

Судакова Валентина Николаевна

Постмодернистская трансформация культурных практик повседневной жизни как научная и гуманитарная проблема

Аннотация. Статья посвящена изучению постмодернистских изменений культурных практик повседневной жизни в пространстве повседневных коммуникаций. Автором дана характеристика современных научных иссле-

дований состояния повседневных культурных практик, которые трансформируются под влиянием тенденций глобализации, виртуализации и индивидуализации общественной жизни. Аргументирована значимость научного понимания феномена повседневности как универсального транскультурного базиса человеческого сосуществования. В работе выясняются причины противоречивого характера гуманитарных последствий новейших изменений повседневной активности людей. В частности, обращено внимание на опасности и риски ускоряющихся изменений мировоззренческих и ценностных детерминант социальных действий; зафиксированы противоречивые последствия трендов дисфункционального влияния на традиционные культурные нормы повседневных взаимодействий и коммуникаций; охарактеризованы изменения пространственных и временных параметров повседневной жизни в постмодерном обществе.

Ключевые слова: постмодерное общество, культурная практика, повседневная жизнь, глобализация, виртуализация, индивидуализация, рутинизация.

Valentyna Sudakova

The postmodern transformation of the cultural practices of everyday life as academic and humanitarian problem

Abstract. The article is devoted to analytical study of the postmodern transformations of everyday life under the spatial and temporal context of everyday communications. The author characterizes the contemporary researches of identification of the present state of the everyday cultural practices, which transform by the influence of the globalization, virtualization and individualization tendencies of social life. The article argues the significance of academic understanding of the everyday life phenomena as the transcultural basis of human coexistence. It explains the reasons that determinate the controversies of the humanitarian consequences of the newest changes of the human everyday activities. The author pays special attention upon the real dangers and risks that are results of the radical changes of the worldview and value determinants of social actions. The trends of dysfunctional influence to the traditional cultural norms of everyday interactions and communications are identified and analyzed. The author characterizes changes of the spatial and the temporal parameters of everyday life in postmodern society.

Keywords: postmodern society, cultural practice, everyday life, globalization, virtualization, individualization, routine.